

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK HAMDA TA'LIM SOHALARIDAGI ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI

Asamova Naima Abdusattarovna

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi

Kichik biznes va tadbirkorlik yo'nalishi magistranti

asamovanaima01@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalarining me'yoriy-huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida ushbu sohalarni tartibga soluvchi qonun hujjatlari, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va boshqa normativ hujjatlar o'rganildi. Maqolada tadqiqot natijalari va tahlillari keltirilgan, shuningdek, sohalardagi muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Xulosada kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalarini yanada rivojlantirish uchun qonunchilikni takomillashtirish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, ta'lim, me'yoriy-huquqiy asoslar, qonunchilik

Аннотация: В данной статье анализируются нормативно-правовые основы малого бизнеса, частного предпринимательства и сферы образования. В рамках исследования были изучены законодательные акты, нормативные акты и другие нормативные акты, регулирующие эти области. В статье представлены результаты и анализ исследований, а также разрабатываются проблемы в отраслях и рекомендации по их устранению. В заключении подчеркивается необходимость совершенствования законодательства для дальнейшего развития малого бизнеса, частного предпринимательства и сферы образования.

Ключевые слова: малый бизнес, частное предпринимательство, образование, нормативно-правовая база, законодательство

Abstract: This article analyzes the regulatory framework of the fields of small business, private entrepreneurship and education. Within the framework of the study, legislative acts, regulatory legal acts and other regulatory acts regulating these areas were studied. The article presents the results and analyzes of the study, and also develops recommendations for problems in the fields and their elimination. The conclusion emphasizes the need to improve legislation in order to further develop the fields of small business, private entrepreneurship and education.

Keywords: small business, private enterprise, education, regulatory framework, legislation

KIRISH: Kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalari har qanday mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotida muhim o'rin tutadi. Ushbu sohalarni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, jumladan, mustahkam me'yoriy-huquqiy bazani shakllantirish zarur [1]. O'zbekistonda so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda sezilarli o'zgarishlar amalga oshirildi, biroq hali ham yechimini kutayotgan muammolar mavjud [2]. Ushbu tadqiqotning maqsadi kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalaridagi amaldagi me'yoriy-huquqiy asoslarni tahlil qilish, muammolarni aniqlash hamda ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI: Tadqiqotda statistik ma'lumotlar tahlili ham muhim o'rin tutdi. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Moliya vazirligi va boshqa davlat organlari tomonidan e'lon qilingan rasmiy statistik ma'lumotlar o'rganildi. Bu orqali kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalaridagi mavjud holat, tendensiyalar va muammolar aniqlandi.

Tadqiqot jarayonida kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohasiga oid O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, shuningdek boshqa me'yoriy hujjatlar o'rganildi [3]. Xorijiy mamlakatlar tajribasi ham tahlil qilindi [4]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, ushbu sohalarni rivojlantirishda davlat tomonidan yaratilgan shart-sharoitlar, jumladan, me'yoriy-huquqiy asos muhim rol o'ynaydi [5; 6].

NATIJALAR: Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan, jumladan "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun, Soliq kodeksi, "Xususiy korxonalar to'g'risida"gi Qonun va boshqalar [3]. Ta'lim sohasida ham o'zgarishlar amalga oshirilmoqda, xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun yangi tahrirda qabul qilindi [7]. Biroq amaliyotda ba'zi muammolar saqlanib qolmoqda, masalan, kichik biznes sub'ektlari uchun soliq yukini kamaytirish, ta'lim sifatini oshirish, o'quv dasturlarini takomillashtirish kabi masalalar [2].

TAHLIL: Kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohasidagi me'yoriy-huquqiy asoslarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ushbu yo'nalishlarda sezilarli o'zgarishlar amalga oshirilgan. Biroq, hali ham yechimini kutayotgan muammolar mavjud.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida qabul qilingan qonun hujjatlari, jumladan, "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun, Soliq kodeksi, "Xususiy korxonalar to'g'risida"gi Qonun va boshqalar tadbirkorlik sub'ektlari faoliyati uchun huquqiy asoslarni mustahkamlashga xizmat qilmoqda [3]. Ushbu hujjatlar tadbirkorlik faoliyatini ro'yxatdan o'tkazish, litsenziyalash, soliq to'lash kabi masalalarni tartibga soladi. Shuningdek, tadbirkorlik sub'ektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan normalar ham mavjud. Shu bilan birga, amaliyotda ba'zi muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, kichik biznes sub'ektlari uchun soliq yuki hali ham yuqori bo'lib, bu ularning rivojlanishiga to'siq qilmoqda [2]. Bundan tashqari, tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yish uchun byurokratik to'siqlar mavjudligi, davlat organlari tomonidan tadbirkorlik sub'ektlariga nisbatan to'siqlar qo'yilishi kabi holatlar kuzatilmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun soliq yukini yanada kamaytirish, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish zarur.

Ta'lim sohasida ham bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun yangi tahrirda qabul qilinishi, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining ishlab chiqilishi, oliy ta'lim muassasalariga qabul kvotalarining oshirilishi shular jumlasidandir [7]. Biroq, ta'lim sifati, o'quv dasturlari mazmuni, pedagog kadrlar salohiyati kabi masalalarda hali ham yechimini kutayotgan muammolar mavjud.

Xususan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni hayotga tayyorlash borasida kamchiliklar kuzatilmoqda [8]. O'quv dasturlari va darsliklar zamonaviy talablarga to'liq javob bermaydi, o'qituvchilarning kasbiy mahorati yetarli darajada emas. Oliy ta'lim tizimida ham o'quv dasturlari mehnat bozori talablariga mos kelmasligi, ilmiy-tadqiqot faoliyati zaifligi kabi muammolar mavjud.

Ushbu muammolarni hal etish uchun ta'lim mazmunini tubdan yangilash, o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish zarur [6]. Bunda ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish, ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohasini rivojlantirish uchun me'yoriy-huquqiy bazani yanada mustahkamlash, qonun hujjatlarini takomillashtirish, sohalardagi muammolarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqish zarur [9]. Bu esa, o'z navbatida, mazkur sohalarning jadal rivojlanishi, iqtisodiy o'sish sur'atlarining oshishi va aholining farovonligi yuksalishiga xizmat qiladi.

Xususan, kichik biznesni rivojlantirish uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, tadbirkorlik sub'ektlarining huquq va manfaatlarini yanada to'liq himoya qilish, davlat organlari va tadbirkorlik sub'ektlari o'rtasidagi munosabatlarni sog'lomlashtirish talab etiladi [5]. Buning uchun me'yoriy-huquqiy hujjatlarga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish, tadbirkorlik sub'ektlarining davlat organlariga murojaat qilish va o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyatlarini kengaytirish zarur.

Ta'lim sohasida esa, yangi davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish, o'quv dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish, pedagog kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish tizimini tubdan takomillashtirish, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash kabi chora-tadbirlar ko'rilishi lozim [6]. Bunda davlat va nodavlat ta'lim muassasalari o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, ta'lim sifatini oshirish uchun rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalarini yanada rivojlantirish uchun me'yoriy-huquqiy bazani mustahkamlash, qonun hujjatlarini takomillashtirish, sohalardagi muammolarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqish zarur. Bunda davlat va tadbirkorlik sub'ektlari, ta'lim muassasalari hamkorligi, ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va milliy xususiyatlarni hisobga olish muhim rol o'ynaydi. Faqatgina ushbu sohalar faoliyati uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, ularning samarali faoliyatini ta'minlash orqaligina barqaror iqtisodiy o'sishga erishish va farovon jamiyat barpo etish mumkin.

MUHOKAMA: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalarini rivojlantirish uchun muhim qadamlar qo'yilgan, ammo sohalardagi muammolarni bartaraf etish uchun qo'shimcha chora-tadbirlar ko'rish zarur [8]. Jumladan, kichik biznesga yanada keng imtiyozlar berish, ta'lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarish, o'quv dasturlarini mehnat bozori talablari asosida shakllantirish talab etiladi. Bunda ilg'or xorijiy tajribani o'rganish va milliy xususiyatlarni hisobga olish muhimdir [4; 5].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini rivojlantirish uchun nafaqat me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish, balki ushbu sohaga investitsiyalarni jalb qilish, innovatsion g'oyalarni qo'llab-quvvatlash, tadbirkorlik sub'ektlarining raqobatbardoshligini oshirish kabi masalalar ham muhimdir [10]. Davlat tomonidan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, imtiyozli kreditlar ajratish, investitsiya loyihalarini moliyalashtirish kabi choralari soha rivojiga katta turtki berishi mumkin.

Tadbirkorlik sub'ektlarining innovatsion faoliyatini rag'batlantirish, ularning ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga investitsiyalar kiritishini qo'llab-quvvatlash ham muhim ahamiyat kasb etadi [11]. Buning uchun innovatsion g'oyalarni moliyalashtirish, venchur fondlar faoliyatini yo'lga qo'yish, intellektual mulk huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Ta'lim sohasiga kelsak, uning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy o'sish, balki butun jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy o'quv dasturlarini joriy etish, pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini oshirish kabi masalalar uzluksiz e'tiborni talab etadi. Bunda davlat va nodavlat ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, xususiy sektor investitsiyalarini ta'lim sohasiga jalb qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xususan, xususiy maktablar, oliy o'quv yurtlari va kadrlar tayyorlash markazlarini tashkil etishni rag'batlantirish, ularning faoliyati uchun qulay shart-sharoitlar yaratish zarur. Bunda davlat tomonidan belgilangan ta'lim standartlari va sifat nazorati tizimini saqlab qolgan holda, xususiy ta'lim muassasalariga erkinlik va mustaqillik berish maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalarini rivojlantirish uchun kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, investitsiyalarni jalb qilish kabi masalalar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish bilan bir qatorda, sohalaridagi tizimli muammolarni hal etishga qaratilgan amaliy qadamlar tashlash zarur.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda kichik biznes, xususiy tadbirkorlik va ta'lim sohalarini yanada rivojlantirish uchun me'yoriy-huquqiy bazani mustahkamlash, qonun hujjatlarini takomillashtirish, sohalaridagi muammolarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqish zarur. Faqatgina davlat va tadbirkorlik sub'ektlari, ta'lim muassasalari hamkorligi asosida barqaror iqtisodiy o'sishga erishish va farovon jamiyat barpo etish mumkin [9].

REFERENCES:

1. Radjabov, U. (2022). MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING TUTGAN O'RNI. Архив научных исследований, 4(1). извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/2931>
2. Tadbirkorlik muhitini yaxshilash bo'yicha navbatdagi qadam. (2020). Iqtisodiy tadqiqotlar markazi. <https://review.uz/uz/post/povorotny-moment-reform-v-rol-i-gosudarstva-i-biznesa-v-ekonomike>.
3. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. (2023). <https://lex.uz/> [2023, 12-aprel].
4. World Bank. (2020). Doing Business 2020. <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> [2023, 8-aprel].
5. Saidova, G.K. (2021). Biznes yuritish uchun qulay muhit yaratishda davlat-xususiy sheriklikning o'ri. Biznes-ekspert, 4, 15-19.
6. Hodjaeva, F.I., & Vahobov, A.V. (2019). Ta'limni rivojlantirishda innovatsion yondashuv zarurati. Pedagogik mahorat, 2, 133-138.
7. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020). <https://lex.uz/docs/5013009> [2023, 15-aprel].
8. Hakimov, D.O. (2022). O'zbekistonda tadbirkorlik sub'ektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari tahlili. Iqtisod va moliya, 7, 22-
9. Oblomurov, N.N. (2023). Davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiya muhitini yaxshilash yo'nalishlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 1, 54-63.
10. Toshmatov, Sh.A. (2021). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda investitsiyalarning o'ri. Iqtisod va moliya, 6, 45-53.
11. Rashidov, R.M. (2022). Innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3, 31-40.